

ISRAEL OG FOLKENE

av

C. TIDEMANN STRAND

De aller fleste av dem som regner seg som bibeltro, mener at Israel fortsatt har en særstilling i frelsens og i verdens historie. I alminnelighet gjør man ikke noe forsøk på å begrunne dette syn. Man ser det helst slik at det er unødvendig å begrunne det, og dette populære syn er noe av et aksiom. Hvis vi spør hvordan man har fått dette syn, får vi gjerne det svar at Israel jo er Guds utvalgte folk, det må da enhver vite som kjenner sin Bibel. Men fullt så enkelt er ikke dette spørsmålet. Saken er den at Det gamle testamente med alle sine løfter må leses i lys av Det nye testamente, i lys av oppfyllelsen i Jesus Kristus. I lys av denne oppfyllelse er det på ingen måte sikkert at alt vi leser om Israels fremtid i GT skal tas bokstavelig-realistisk. Eller for å si det på en annen måte: hvis Jesus er Messias, må simpelthen profetiene om Israel få en annen tydning enn den naivt-realistiske. Etterat dette ble skrevet i august i fjor, ble jeg oppmerksom på en artikkel i Evangelisch-Lutherische Kirchenzeitung (1. okt. 1958) av Gerhard Jasper («Zur Sinn-deutung des Staates Israel»). Jasper sier at Israel ikke uten videre kan knytte forbindelsen tilbake til året 70 før Kristus (slutten av Makkabeertiden før det romerske herredømme) som om ingenting var hendt. Israel må finne et svar på spørsmålet hva Jesus betyr for dette folk. I et brev til forfatteren har den kjente gammeltestamentler Gerhard v. Rad skrevet: «Det gamle testamente mener helt og holdent Kristus.» v. Rad gjør oppmerksom på at vi ennå står overfor et uløst hermeneutisk problem når vi taler om Israel og Det gamle testamente, men han sier at vi som kristne under utleggelsen av GT ut fra Kristus trygt kan hengi oss til en «spiritualiseringsprosess» når det

gjelder løftene om Israel og landet. I Kristus, og i ham alene, ligger oppfyllelsen, ikke i en utvortes overtagelse av landet i nutiden.

Det er svært mange som ser det slik at opprettelsen av staten Israel representerer en direkte oppfyllelse av løfter i GT. Men da må spørsmålet stilles, hvordan vi som kristne skal lese GT. Og apostelen Paulus har nå engang sagt at i *ham*, dvs. i Kristus har alle løfter sitt Ja (2. Kor. 1,20). Som Jasper sier: Kristus er nøkkelen til GT, og dette betyr at det ikke gis noe løfte til Israel *ved siden av* dem som er gitt til den kristne kirke. Derfor gis det i Kristus en «korrektur» av løftene i GT, en korrektur som betyr oppfyllelse på et høyere plan. Dette behøver ikke å bety en oppfyllelse som «bare» inneholder en åndeliggjørelse (spiritualisering). Ordene i Jes. 65,17 ff. blir f. eks. anvendt om den nye himmel og den nye jord i Apokalypsen 21. Etter hans løfte venter vi en ny himmel og en ny jord hvor rettferdighet bor, leser vi i 2. Pet. 3,13. Og løftet er nettopp ordene i Jes. 65,17 og 66,22. Den nye jord er ikke mindre *real* enn Palestina og det gamle Jerusalem, men det nye er *totaliter aliter*. Jasper sier: «Die Visionen der Offenbarung (aber) wollen bewusst der jüdischen Hoffnung auf Verklärung des irdischen Jerusalems entgegentreten. Uns ist daher nicht erlaubt, auf Grund der Schrift, zumal Neuen Testaments, für die Staatsgründung Israels eine gesicherte heilsgeschichtliche Einordnung vorzunehmen. Aber aus Rom. 11 entnehmen wir, dass Israel das «vorbehaltene» Volk, «vorbehalten dem Reiche Gottes» ist.» Vi kommer tilbake til Rom. 11 i det følgende, men først vil vi se litt på en rekke andre steder som taler om Israel og folkene.

I.

Paulus sier i Rom. 1,16 at evangeliet er en Guds kraft til frelse for hver den som tror, både for jøde først og så for greker. Men dette sier ennå ikke noe om at Israel skulle ha en *særstilling* i frelsens historie, et *privilegium*. Det sier bare at Israel har en første-stilling, en *prioritet*. Men evangeliet er en

Guds kraft til frelse for *hver* den som tror, også for greker. *Det er ingen forskjell*, dette ligger det stor vekt på i Romerbrevet (se 2,11; 3,9; 3,22 og 10,12). Og ingenting i dette brevet må tolkes i strid med denne grunnleggende erkjennelse. Apostelen sier i begynnelsen av kap. 3 at jødene har et *fortrinn* (perissón) framfor hedningene, først og fremst deri at Guds ord ble betrodd jødene. Men lenger nede i samme kapitlet spør han om jødene har noen *fordel* (v. 9 — *pro-échein*). Og dette spørsmålet besvarer han med et: «Nei, aldeles ikke» (ou pántoos). Apostelen skiller altså mellom det *fortrinn* Israel har framfor hedningene, at det har *fått* mer betrodd, og en eventuell *fordel*, dvs. at Israel skulle være prinsipielt *foretrukket* framfor hedningene. Fra fortrinn eller prioritet kan man ikke slutte til privilegium. Og vil man likevel tale om privilegium, så må dette forståes historisk og ikke prinsipielt. «Vi har jo før anklaget både jøder og grekere for at de alle er under synd,» sier apostelen, og dette kan bare bety at jødene ikke har noe blivende privilegium, selv om de har en frelseshistorisk prioritet. Jødene frelses jo på samme måten som hedningene, nemlig av nåde ved troen alene. Denne erkjennelse ga allerede apostelen Peter uttrykk for på apostelmøtet i Jerusalem da han sa: «Ved den Herre Jesu nåde tror vi at vi blir frelst på samme måten som de» (Acta 15,11). Og Paulus minte om denne sannhet under sin samtale med Peter i Antiokia: «Vi er jøder av fødsel og ikke syndere av hedensk ætt, men da vi innså at et menneske ikke blir rettferdiggjort av lovgjerninger, men ved tro på Kristus Jesus, så trodde også vi på Kristus Jesus, for å bli rettferdiggjort ved tro på Kristus og ikke av lovgjerninger, ettersom intet kjød blir rettferdiggjort ved lovgjerninger» (Gal. 2,15 f.). Jødene har en frelseshistorisk prioritet som er begrunnet i utvelgelsen av Abraham, og denne prioritet fikk sitt uttrykk i at Guds ord ble dem betrodd med alt det dette innebærer. Prioriteten gjelder både dom og nåde, som Paulus sier det: «Trenghet og angst skal komme over hver menneskesjel som gjør det onde, både jøde først og så greker» (Rom. 2,9) og «evangeliet er en Guds kraft til frelse for hver den

som tror, for jøde først og så for greker» (1,16). Og da Gud utvalgte Abraham, var hensikten den at frelsen skulle bli *alle* folk til del. Derfor heter det jo nettopp ved utvelgelsen av Abraham: «I deg skal *alle* jordens slekter velsignes» (1. Mos. 12,3).

Paulus taler i Rom. 2 om jøder som nok er jøder etter kjødet, men som likevel ikke er sanne jøder, dvs. de hører ikke med til Guds folk: «Ikke den er jøde som er det i det åpenbare, men den som er jøde i det skjulte, han er jøde, og omskjærelsen er hjertets omskjærelse i ånden. En sådan har sin ros, ikke av mennesker, men av Gud» (2,28 f.). Det stemmer nøyaktig med det Paulus sier i Galaterbrevet: «Hverken omskjærelse eller forhud er noe, men bare en ny skapning» (6,15). Og dette er ikke tilfeldige uttalelser, det er noe grunnleggende i hele Paulus' forkynnelse og lære. Således sier han til efeserne at de engang var hedninger og ble kalt uomskårne av den såkalte omskjærelse på kroppen, og på den tid sto de utenfor Kristus, utelukket fra Israels borgerrett og fremmede for paktene med deres løfter. Men nå er de som før var langt borte, kommet nær til ved Kristi blod, for han har nedrevet gjerdets skillevegg og avskaffet den lov som kom med bud og forskrifter, og han skapte de to, dvs. jøde og hedning, til ett nytt menneske, idet han gjorde fred. Derfor har vi begge, både jøde og hedning, adgang til Faderen i *en* Ånd, sier apostelen. Og han slutter dette mektige kapittel i Efeserbrevet med å si at hedningene ikke lenger er fremmede og utlendinger, men de helliges medborgere og *Guds husfolk* (2,11.19). De som tror på Kristus, er Guds folk i den nye pakt, de er «Guds utvalgte» som Paulus sier (Rom. 8,33). Og dette er Kristi hemmelighet, sier Paulus, at hedningene er medarvinger og hører med til legemet og har del med i løftet i Kristus Jesus ved evangeliet (Ef. 3,4 ff.).

At hedningene er medarvinger betyr ikke at de bare får være med på kjøpet. Uttrykket medarvinger betyr ikke en lavere grad av borgerskap. Det sier ikke mer enn at Israel har prioriteten, for i Kristus er jøde og hedning *likestilt*, som Paulus da også uttrykkelig sier: «Her er ikke jøde eller greker — for I er alle

en i Kristus Jesus. Men hører I Kristus til, da er I Abrahams ætt, arvinger etter løfte» (Gal. 3,28 f.). Man leter forgjeves etter noe uttrykk for Israels fortsatte særstilling i slike ord. Jeg nevner videre Rom. 4, hvor apostelen sier at Abraham ble rettferdiggjort ved troen mens han var uomskåret, og han fikk omskjærelsens tegn som segl på rettferdigheten ved den tro han hadde da han var uomskåret. På den måten ble han far til de uomskårne som tror, så rettferdigheten kunne tilregnes også dem. Han er far til de uomskårne som tror og far til *de* omskårne som ikke bare har omskjærelsen, men som også vandrer i fotsporene av den tro som Abraham hadde da han var uomskåret: «For dersom de som holder seg til loven, er arvinger, da er troen blitt unyttig, og løftet er blitt til intet. Abraham fikk løftet ved troen, forat det kunne være som en nåde, så løftet kunne stå fast for hele ætten» (v. 16). Og hele ætten er de troende både av jøder og hedninger — ikke bare de som har loven, men også de som har Abrahams tro (samme vers). Derfor skal vi vite at de som har tro, de *er* Abrahams barn, sier Paulus i Galaterbrevet (3,7). De ikke bare kalles så, de *er* det i fullverdig mening. Ja, apostelen sier jo at hensikten med hele frelsesverket var at Abrahams velsignelse kunne komme over hedningene (Gal. 3,14). Dette er apostelens prinsipielle syn. Og han har aldri tatt noe av dette tilbake, heller ikke i avsnittet Rom. 9—11.

II.

Betrakter vi hele dette avsnittet, ser vi at det er det samme grunnsyn som kommer til uttrykk her. På grunn av Israels forherdelse kunne det se ut som om Guds ord hadde slått feil. For løftene ble jo gitt til Israel, og Israel hadde forkastet Jesus som Messias. Men det er ingenlunde slik å forstå at Guds ord og løfte har slått feil, sier apostelen. «For ikke alle som er av Israels ætt, er derfor Israel,» dvs.: «ikke kjødets barn er Guds barn, men løftets barn regnes til ætten» (9,6 ff.). Det er ingen som kan pukke på noen *rett* overfor Gud, for han miskunner seg over den som han *vil* miskunne seg over (v. 15.18). Det er tale

om en utvelgelse som ikke er begrunnet i kjødelig avstamning, men i Guds råd og løfte (v. 9 ff.). Innenfor Israel finnes det både «miskunnhetens kar» og «vredens kar» (v. 22 f.). Og til miskunnhetens kar kalte han ikke bare jøder, men også hedninger (v. 24). Dette utvikler så apostelen i slutten av kap. 9 i tilknytning til ord av profetene. Løftene til Israel er altså blitt oppfylt på den måten at hedninger sammen med de troende israelitter er gått inn i Guds rike. Gud har tatt seg av hedninger, — «for det som ikke er mitt folk, vil jeg kalle mitt folk, og henne som ikke er elsket, vil jeg kalle min elskede» (v. 25, sml. Hos. 2,23). Det samme profetordet siterer apostelen Peter når han overfører Israels prerogativer på de hedningkristne (1. Pet. 2,9 f.).

Når det gjelder Israel, så har folket som helhet riktignok avvist evangeliet, men dette er ikke kommet som noen overraskelse for Gud! Det er tvert imot forutsett og forutsagt i det profetiske ord. «Om tallet på Israels barn er som havets sand, så skal bare levningen bli frelst» (9,27, sml. Jes. 10,22). Israels skjebne er altså så langt fra i strid med Guds ord at den tvert imot er i nøyeste samsvar med Guds ord. «For sitt ord skal Herren utføre og hastig fullbyrde på jorden» (9,28, sml. Jes. 10,23). Dette blir selvfølgelig ikke tatt tilbake under den videre behandling av spørsmålet i kap. 10 og 11.

Når Israel ikke vant fram til «rettferdighetens lov» som de søkte, var grunnen den, sier Paulus, at de søkte den ved gjerninger og ikke ved troen. «For da de ikke kjente Guds rettferdighet, strevde de etter å grunne sin egen rettferdighet» (10,3, se sammenhengen fra 9,31!). Rettferdigheten av tro var bevitnet av loven og profetene, men de ga seg ikke inn under denne Guds rettferdighet (3,21 og 10,3). Israel har ingen unnskyldning for sin vantro, for de har fått høre evangeliet, sier Paulus, — «men ikke alle var lydige mot evangeliet» (10,16). Også her siterer apostelen ord fra profetene (Jes. 53,1 og 65,1 f. til Rom. 10,16 og v. 20 f.). Troens rettferdighet er oppnåelig for alle. *For det er ingen forskjell på jøde og greker*, de har alle den samme Herre som er rik nok for alle som påkaller ham

(10,12). Disse ordene står midt i hele sammenhengen kap. 9—11. De tre kapitlene har tilsammen 90 vers, og pussig nok er 10,12 det 45. vers i denne sammenhengen. Det er ingen forskjell på jøde og greker, — dette som står i sentrum i avsnittet 9—11, må man ikke glemme når man kommer over til kap. 11.

Paulus har i kap. 9 og 10 ført bevis for at Israels skjebne ikke er i strid med Guds ord, men i samsvar med dette ord. Men så melder spørsmålet seg: «Har da Gud *forkastet* sitt folk som han forut kjente?» (11,1). Også på dette spørsmålet svarer apostelen et avgjort *Nei*. Han hadde jo alt i kap. 9 talt om levningen, og denne tanken tar han nå opp igjen i kap. 11: «Således er det da også i denne tid blitt en levning tilbake etter nådens utvelgelse» (11,5). Israels store feiltagelse var den at de søkte rettferdigheten ved gjerninger og ikke ved troen. Israels skjebnesvangre feiltagelse berodde m.a.o. på en falsk forståelse av Det gamle testamente. Vi kan her også tenke på ordene i 2. Kor. 3 om at deres sinn er blitt forherdet, — «for like til denne dag blir det samme dekke liggende når de leser den gamle pakt, uten at det blir åpenbaret at den oppheves (el. *det*, dvs. dekket, blir tatt bort el. fjernet) i Kristus» (2. Kor. 3,14). Israel har hittil ikke nådd det de søkte, men de utvalgte har nådd det, sier Paulus (11,7). Apostelen skiller altså innenfor Israel mellom de «utvalgte» og «de andre»! Det er det samme skille som han opererer med i kap. 9 mellom «miskunnhetens kar» og «vredens kar». Og så kommer apostelens tredje spørsmål. Når Guds ord ikke har slått feil, og når Gud ikke har forkastet sitt folk som han forut kjente, er det da slik å forstå at de forherdede israelitter har snublet *for å falle*? Er det m.a.o. nødvendig å postulere en dobbelt predestinasjon, en forutbestemmelse til frelse og en til fortapelse? Hvis denne læren skulle ha noen bibelsk hjemmel, så måtte den være å finne her, men det er den ikke. Isteden får vi apostelens historie-«filosofi», eller frelseshistoriens indre hemmelighetsfulle mening. Noen filosofi i egentlig forstand er det ikke tale om, for apostelens syn beror på åpenbaring. Han taler om en hemmelighet (mystérion) som han avslører i dette kapitlet (se v. 25).

Ved Israels fall er frelsen kommet til hedningene, og på den måten er verden blitt forlikt med Gud ved deres forkastelse (v. 12 og 15). Forkastelsen har sin grunn i forherdelsen. Nå har Paulus tidligere sagt at Gud *ikke* har forkastet sitt folk som han forut kjente (11,1). Den forkastelse han taler om i 11,15, kan derfor ikke være definitiv. Og det er dette siste apostelen behandler i kap. 11.

For det første har forkastelsen aldri vært *total*, for det har alltid vært *noen*, en levning, som har gått inn i Guds rike sammen med de troende hedninger. Og for det annet har forkastelsen aldri vært *definitiv*. «Inntil denne dag» (v. 8) har riktignok forherdelsesdommen hvilt over folket. De ble avhugget på grunn av sin vantro (11,20). Men Gud er mektig til å innpode dem igjen, sier apostelen, idet han bruker bildet av oljetreet og grenene (v. 23, sml. 9,21). Paulus ser altså fram til en tid da forherdelsesdommen over Israel skal oppheves. I denne sammenhengen advarer han de hedningkristne mot overmot, for de må vite at når Gud ikke sparte de naturlige grener, så vil han heller ikke spare de ville grener som er blitt innpodet i oljetreet. Uttrykkene «de naturlige» og «de ville» grenene skal sikkert ikke si noe annet enn at Israel har prioriteten. Noen kvalitetsforskjell skal neppe leses ut av disse uttrykkene. For de ville grenene får jo *del* i oljetreets rot og fedme (v. 17). De som har tro, *er* Abrahams barn, *arvinger etter løfte* (Gal. 3,7.29). Felles for alle grenene er at de *står* ved *troen* og blir *avhugget* ved sin *vantro*. Og nå vil altså Gud igjen innpode de avbrutte grenene, *såfremt de ikke blir ved i sin vantro* (11,23). Disse ordene viser klart at det for Israel aldri blir tale om andre frelses-*vilkår* enn for hedningene. Det er ved *troen* de blir frelst. Hvis uttrykket i v. 26 — «og således skal hele Israel bli frelst» — skulle bety at alle israelitter skulle bli frelst, da ville denne frelse bero på en absolutt predestinasjon, og apostelens forbønn for sitt folk være unødvendig, heller ikke kunne vi da forstå hans utbrudd i kap. 9,1 ff. og 11,14. Forbønnen og omsorgen for Israel måtte da være begrenset til denne «normale» tid da det alltid er en spenning mellom troens og vantroens mulig-

heter. I endetiden derimot skulle denne spenning faktisk opphøre for Israel, og alle israelitter skulle bli frelst automatisk ifølge et Guds *decretum absolutum!* Men dette står i strid med teksten som nettopp taler om en *re-insitio* (en ny innpodning) av de naturlige grener i endetiden, og det ved *tro* (v. 23). Men skal det skje ved *tro*, så kan ikke vantroens muligheter være utelukket. Dvs. «hele Israel» kan ikke bety alle israelitter.

Men mens det hittil har vært tale om at bare en levning av folket er blitt frelst, skal engang «Israels fylde» gå inn i Guds rike (v. 12). Og det skal skje etterat «hedningenes fylde» er gått inn (25). Uttrykket at «hele Israel» skal bli frelst må tolkes ut fra uttrykket deres «fylde» (plérooma v. 12). Og uttrykket betyr vel det fulle tall av Israel, likesom uttrykket «hedningenes fylde» betyr det fulle tall av hedningene.

Man kan her innvende at det vel ikke er noen hemmelighet hvis Paulus ikke mener å si noe om en særstilling for Israel. At ordene om hele Israels frelse ikke skulle bety noe mer enn at det fulle tall av Israel skal bli frelst, i *analogi* med hedningene, det kan vel ikke være noen hemmelighet, sies det. Men da må vi understreke at Israel i *dag*, dvs. i denne tid, står i en særstilling, idet det hviler en forherdelsesdom over dette folk. Noe lignende er ikke sagt om noe annet folk. Og hemmeligheten består i at *denne* særstilling, dvs. forherdelsesdommen over Israel skal oppheves slik at de får *samme* frelsesmuligheter som hedningefolkene har hatt siden Kristi himmelfart. Paulus slutter da også hele denne utvikling (kap. 9—11) med å konstatere den mest fullkomne *likestilling* mellom Israel og hedningene: «For *likesom* I før var ulydige mot Gud, men *nå* har fått miskunn ved disses ulydighet, så har *også* disse *nå* vært ulydige, forat de *også* skal få miskunn ved *den* miskunn som er blitt *eder til del*, for Gud har overgitt dem alle til ulydighet, forat han kan miskunne seg over dem alle» (v. 30 ff).

På denne måten er det en klar sammenheng og en gjennomført konsekvens i hele avsnittet kap. 9—11, og den mest fullkomne harmoni mellom dette avsnittet og det apostelen ellers sier om forholdet mellom jøder og hedninger. Og satsen i Rom.

10,12 — «Det er ingen forskjell på jøde og greker» — er bevist. At redningsmannen skal komme fra Sion (11,26 f.) sier ikke noe om et privilegium for Israel, for i kap. 9,33 står det: «Se, jeg legger i Sion en snublesten og en anstøtsklippe, den som tror på ham, skal ikke bli til skamme.» Men i denne sammenheng er det jo tale om at *hedninger* har vunnet fram til rettferdigheten av tro. Heller ikke betyr det noe privilegium for Israel at han borttar deres synder. Disse ordene fra Jer. 31 taler nemlig om den nye pakt som Gud har opprettet med *alle* folk. Det eneste i sitatet som uttrykkelig dreier seg om Israel, er ordene: «Han skal bortrydde ugudelighet fra Jakob.» Og dette er da et gammeltestamentlig skrifthelegg for apostelens ord i 11,23 at Gud er mektig til å innpode dem igjen. Dette uttrykker imidlertid ikke noe privilegium for Israel, det betyr heller at særstillingen *oppheves*, idet forherdelsesdommen oppheves.

At redningsmannen skal komme fra Sion sier vel i grunnen ikke mer enn at «frelsen kommer fra jødene», dvs. Israel har prioriteten (se Joh. 4,22). Det samme uttrykkes i Rom. 11,29: «— sine nådegaver og sitt kall angrer Gud ikke på», og «etter utvelgelsen er de elsket for fedrenes skyld» (v. 28). Derfor er «Kristus blitt en tjener for de omskårne for Guds sanndruhets skyld, for å stadfeste løftene til fedrene, men hedningene skal prise Gud for miskunnhet» (Rom. 15,8 f.). Og på noen annen måte blir heller ikke Israel frelst, det skjer ved Guds miskunn av nåde. Jesus har jo en gang for alle gjort det klart at det i den nye pakt er spørsmål om *en* ting, nemlig trosstillingen til ham. Til jødene sa han: «Var I Abrahams *barn*, da gjorde I Abrahams gjerninger» (Joh. 8,39 f.). Og «jeg vet at I er Abrahams *ætt*, men I står meg etter livet, fordi mitt ord ikke finner rom i eder» (v. 37). Det er nøyaktig det samme som Paulus sier i Rom. 9,7: «Ikke er alle, fordi de er Abrahams *ætt*, derfor hans *barn*.» Og Jesus kan si det like ut slik: «I har djevelen til far» (Joh. 8,44). Det er igjen det samme som vi finner i Apokalypsen, hvor det tales om folk som sier de er jøder, men ikke er det, men lyver (2,9 og 3,9). De vantro jøder blir kalt «satans

synagoge». — Legemlig avstamning fra Abraham gir altså ikke lenger noen særstilling i frelsens og i verdens historie.

Det er ikke nødvendig med Odland å anta at uttrykket «hele Israel» i v. 26 er *pregnant* å forstå, dvs. at det omfatter de israelitter som gjennom hele kirkens tid har latt og lar seg frelse. Hvis man forstår uttrykket i analogi med uttrykket «hedningenes fylde» i v. 25, forsvinner de vanskelighetene som oppstår når uttrykket «hele» (pās) presses. Og denne analogi må være i samsvar med konteksten i kapitlet, all den stund apostelen i 11,12 taler om Israels fylde, på linje med uttrykket «hedningenes fylde» i v. 25. Sammenhengen i v. 25—26 taler for å ta uttrykket på dette sted bokstavelig som Zahn gjør det. Den hemmelighet apostelen taler om i v. 25, består da deri at Israels vei til frelse går gjennom forherdelse. Og den delvise forherdelse (apò mérous) står da i relasjon til hele Israel (pās Israel). Hemmeligheten er jo nemlig ikke bare dette at hele Israel skal bli frelst, men hemmeligheten er denne *at* (hóti) forherdelse delvis er kommet over Israel inntil hedningenes fylde er gått inn. Hemmeligheten er den at Israel får del i frelsen gjennom forherdelse, og at hedningenes vei til frelse går over Israels forherdelse. Av denne hemmelighet trekker apostelen den *konklusjon* at således skal hele Israel bli frelst. Men selve *hemmeligheten* ligger i *at-setningen* i v. 25. At det står «således» og ikke «da» i forbindelse med Israels frelse, kan man neppe legge slik vekt på som enkelte fortolkere har gjort. Uttrykket er sikkert ensbetydende med «under disse omstendigheter», «da» eller «da først» (se Zahn til stedet).

Poenget i hele avsnittet er å godtgjøre det som er apostelens hovedanliggende i Romerbrevet: «Det er ingen forskjell, alle har syndet og fattes Guds ære, og de blir rettferdiggjort ufor skyldt av hans nåde ved forløsningen i Kristus Jesus» (Rom. 3,22 ff.). Israels delvise forherdelse kunne tale imot denne evangeliets universalisme. At så ikke er tilfelle, viser Paulus i Rom. 9—11. Derfor er ikke dette avsnittet et «innskudd», men det står i Romerbrevets sentrum og står i den nøyeste forbindelse med Romerbrevets sentrale tanker. Hele denne forståelse ligger

på linje med Nygrens forståelse i hans kommentar til Romerbrevet. Men er dette den rette forståelse, så kan avsnittet Rom. 9—11 ikke brukes til å underbygge en påstand om Israels særstilling i frelsens og i verdens historie, ikke en gang i endetiden.

III.

Hele Det nye testamente taler om at løftene oppfylles i Kristus og ikke utenom ham. «Så mange som Guds løfter er, i ham har de sitt Ja, derfor får de og ved ham sitt Amen, Gud til ære ved oss» (2. Kor. 1,20). Dette er også poenget i Hebreerbrevet som mer enn noe annet skrift i Det nye testamente er opptatt med spørsmålet om løfte og oppfyllelse. NT.s tale om oppfyllelsen av løftene er alltid Kristus-orientert. Det ser vi best når vi gjør oss den umak å slå opp alle steder fra GT som er sitert i NT. Da ser vi også at forståelsen slett ikke alltid er bokstavelig-realistisk eller naivt-realistisk. Men den kan være *realistisk*, så sant Kristus er den store realiteten i både GT og NT. Men forståelsen blir svært ofte typologisk-realistisk.

Messias vil aldri komme til å bli en jordisk konge. Han har selv avvist tanken om at hans rike skulle være av denne verden. Men skulle vi lese GT isolert fra NT, kunne vi godt tenke oss at Messias skulle være en konge i Jerusalem. På samme måten må vi si at i lys av NT.s åpenbaring er det klart at Guds rike aldri vil bli noe jordisk rike med Jerusalem som hovedstad. Dette er fantasier på grunnlag av GT alene. Men vi kan ikke lese GT som jødene leser det. Det er f. eks. blitt noe av et fromt dogme at Israel skal få landet igjen, og at de skal seire over alle sine fiender. Dette leser man ut av GT, og man hevder at dette må skje som en direkte oppfyllelse av løftet i GT. Men hvis alle løfter oppfylles i Kristus, så må vi spørre hva løftet om landet egentlig *betyr* i lys av Kristus-åpenbaringen. En naivt-realistisk oppfatning av løftene i forbindelse med Israels land og Jerusalem, vil måtte trekke med seg en jødisk eller politisk Messias-oppfatning. Hvis vi gjør alvor av at Messias' rike ikke er av denne verden, så får dette veldige konsekvenser

for forståelsen av de profetisk-esjatalogiske bilder av Israels land. For de esjatalogiske synene om Messias er vevd sammen med de esjatalogiske bilder av landet på en måte som gjør det umulig å tolke Messias-synene slik som Jesus har gjort det og samtidig tolke bildene av landet naivt-realistisk eller materielt. Dette kunne illustreres ved en mengde eksempler fra GT. Jeg skal bare ta ett, fordi dette er særlig illustrerende. I Ezekiel 34 leser vi om en fremtid for Israels land og folk. Folket skal bli fridd fra trelldom, de skal bo trygt i sitt land, marken skal gi sin grøde, ja, en fylde av velsignelse skal bli folket til del. Jødene selv oppfatter det slik at disse ord er gått i oppfyllelse i staten Israel. Og ordene i v. 29 blir det lagt særlig vekt på: «Jeg vil la en plantning vokse opp for dem som skal bli dem til navnkundighet, og de skal ikke mer bli bortrevet av hunger i landet og ikke mer bære folkenes hån.» Dette blir tolket om den materielle velstand i dagens Palestina. Og mange kristne tar en slik forståelse av profetordene for god fisk. Men saken er jo den at disse ordene står i en *messiansk sammenheng*. For i v. 23 heter det: «Jeg vil oppreise *en* hyrde over dem, og han skal røkte dem — min tjener David. Han skal røkte dem, han skal være deres hyrde.» At dette ordet av Jesus selv er tolket om *den gode hyrde*, kan det neppe være noen tvil om. Dvs. ordene gjelder ham selv og ingen annen. Og nå heter det videre: «Og jeg, Herren, vil være deres Gud, og min tjener skal være *fyrste* blant dem. Jeg, Herren, har talt.» Dette er bakgrunnen for velsignelsen som vi hører om i slutten av Ez. 34. Fyrsten er den *nye* David (ikke David ben Gurion!), derfor kan ikke disse ordene om landet og folket tolkes isolert fra Kristus. Dette burde være selvsagt for kristne. Men da må ordene om landet og folket tydes analogt med Jesu egen tyding av Messias-profetiene i GT, og han har gitt oss tolkningsprinsippet i disse ord: *Mitt rike er ikke av denne verden.*

Uten videre å oppfatte det som skjer i Palestina i dag som en direkte oppfyllelse av profetier i GT, er ensbetydende med å underkjenne profetiens kristosentriske vesen. Som kristne må vi si et bestemt *Nei* til en slik sekularisering av GT, og et for-

søk på å kombinere den judaiserende forståelse av GT med den kristne tro kan ikke godt karakteriseres som annet enn synkretisme, en synkretisme som vi finner i de forskjellige adventistiske retninger, men som ikke har noen hjemstavnsrett i en sann bibelsk teologi.

Vi har behandlet Rom. 9—11 temmelig inngående, men vi har sett at Paulus ikke engang streifer spørsmålet om landet med en stavelse. Dette kan ikke være tilfeldig. Det sted i NT som mest detaljert beskjeftiger seg med jødespørsmålet, reiser overhodet ikke spørsmålet om landet. Israels politiske skjebne ligger ganske utenfor apostelens anliggende i Romerbrevet. Det er Israels *frelse* som er temaet. Men i Israel i dag er dåpen «utgangsbillett fra det jødiske samfunn». For nasjonalbevisste jøder betyr det å bli kristen et forræderi mot folket. Dette har jeg direkte fra en meget høytstående jødisk (eller israelsk) embetsmann. Leser vi Hebreerbrevet, så forstår vi kanskje bedre at landet ikke er nevnt i Rom. 9—11. I Hebr. tales det nemlig hele veien om en *evig* arv. Vi hører om Abraham som dro ut til det land som han skulle få til arv, og at han oppholdt seg som fremmed og utlending i det lovede land som i et fremmed land, idet han bodde i telt sammen med Isak og Jakob, medarvinger til det samme løfte (11,8 ff.). Når det gjaldt løftet om velsignelse i Isak, oppnådde Abraham det som var lovet etter å ha ventet tålmodig (6,13 ff.). Men når det gjaldt landet, oppnådde han *ikke* det som var lovet, for de som bekjenner at de er fremmede og utlendinger på jorden, de bekjenner dermed at de *søker* et fedreland (11,13 f.). Man taler gjerne om at Abraham har fått «skjøte» på landet til evig tid og henviser til en rekke steder i GT. Men enhver som kjenner sin bibel, vet da vel at ordet «evig» ofte står i relativ mening i Mosebøkene. Tenk bare på alle bud og forskrifter. «Dette skal være en evig lov for eder,» står det utallige ganger. Likevel er denne lov som kom med bud og forskrifter, opphevet i Kristus. Så vidt man kan forstå Hebr., har løftet om landet *aldri* hatt sitt egentlige innhold i noe «skjøte» til Abraham. Det jordiske Jerusalem har aldri vært noe annet enn en skygge av de kom-

mende goder. Abraham, de troendes far, ventet på den stad som har de faste grunnvoller, og som Gud er byggmester og skaper til (11,10). Og Gud har gjort en stad ferdig til dem, sier forfatteren (11,16). Hebr. sier at Josva *ikke* førte folket til hvile, enda han førte folket inn i Kanaan! Denne hvile var nemlig av foreløpig og forbilledlig karakter, det står en sabbatshelg tilbake for Guds folk (4,1 ff.).

Etter Hebreerbrevet er det foregått et omskifte ved overgangen fra den gamle til den nye pakt, men dette radikale omskifte blir tilsløret hvis man mener å kunne lese GT uten i lys av NT og oppfyllelsen i Kristus. Og hvis man først hevder det som noe selvsagt ifølge GT at Israel skal få landet igjen, som det heter, så plikter man å undersøke om ikke disse ordene alt *er* oppfylt ved folkets tilbakekomst fra fangenskapet i Babel. Jeg for min del har ikke funnet ett eneste sted i GT som absolutt *må* tolkes om en tilbakekomst eller samling etter den *siste* adspredelse etter Kristus. Dermed vil jeg selvsagt ikke *ute-lukke* en dobbelt bokstavelig oppfyllelse, men spørsmålet er ikke så enkelt som mange forestiller seg. Ta f. eks. Jer. 23. Profeten taler på lignende måte som Ezekiel (34) om Israels dårlige hyrder, og Herren sier gjennom profeten: «— jeg vil selv samle resten av mine får fra alle de land jeg har drevet dem bort til» osv. (v. 2). Dette verset kan ikke isoleres fra konteksten, og konteksten viser at det her dreier seg om hjemkomsten fra Babel (v. 8). Men i denne sammenheng taler profeten også om Messias (den nye David), og det er helt på det rene at han profeterer om den nye pakt. Men det profetiske perspektiv er forkortet. Han ser realiseringen av den nye pakt i forbindelse med hjemkomsten fra Babel, på samme måte som Jesaja ser Immanuels fødsel i Israels kongetid. Det er først åpenbaringen i den nye pakt som skaper klarhet i disse spørsmålene, og Hebr. f. eks. siterer ordene fra Jer. om den nye pakt, men vel å merke *uten å nevne landet*.

Jeg kan godt tenke meg at det som skjer i Palestina i dag, representerer Guds førelser med dette folk uten at det derfor er en bokstavelig oppfyllelse av løfter i GT. Og det som skjer,

kan godt være en *forutsetning* for Bibelens ord om Israels frelse. Men et vantro Israel kan ikke påberope seg løfter som *må* oppfylles, og hvis vi støtter det vantro Israel i en slik tankegang, er vi heller med på å *hindre* Israels omvendelse enn *fremme* den. Sett at Nasser skulle kaste jødene på sjøen! For et judaiserende syn på GT måtte noe slikt bli en utålelig anføktelse. For et kristent syn derimot ville en slik katastrofe ikke bli katastrofal for selve *synet*, fordi landet ifølge NT aldri kan bli noen hovedsak.

Man trekker riktignok fram steder også fra NT, f. eks. Jesu ord i Luk. 21,24 ff., ordene om at Jerusalem skal ligge nedtrådt inntil hedningenes tider er til ende. Men dette ordet sier ikke uttrykkelig noe om en fremtidig blomstring for Israel, for Jesus går umiddelbart over til å tale om dommen. Man nevner også Matt. 23,39: «Fra nå av skal I ikke se meg før I sier: «Velsignet være han som kommer i Herrens navn!» Dette forutsetter, sier man, at Israel er samlet i sitt eget land. Og det gjør *kanskje* det, skjønt hans gjenkomst jo ifølge hans egne ord skal være synlig fra himmelbryn til himmelbryn! Og poenget i Jesu ord er iallfall ikke dette politiske, men den *åndelige samling* til Kristus. Engang skal Israel også kjenne sin besøkelsestid.

Hva Det nye testamente mener med oppfyllelse av løftene i GT, kan illustreres ved å betrakte Ezekiel 40—48, det såkalte «tempel-utkast». Profeten taler om et nytt og herlig Jerusalem som skal bygges opp igjen etter hjemkomsten fra Babel, og om et nytt og herligere tempel. Den historiske virkelighet ble jo ganske annerledes fattigslig. Det nye tempel ble langt ringere enn Salomos tempel. De som hadde sett det gamle tempel, gråt da de så det nye! Hvordan forholder det seg så med profetens spådom? *Er* den oppfylt, eller *skal* den oppfylles? Ut fra NT må vi jo si at en gjenreisning av tempelet i Jerusalem *etter* Kristus ville bety en evident Kristus-fornektelse, ja, det rene hedenskap! For Jesus Kristus har med sitt kjød *avskaffet* den lov som kom med bud og forskrifter. Men hvordan skal så profetens ord forståes? Jesus sa til jødene: «Bryt dette

tempel ned, og jeg skal gjenreise det på tre dager» (Joh. 2,19). Dette ordet har stor vekt i evangeliene, for det var med og dømte ham til døden. Saken er den at i Kristus er faktisk oppfyllelsen av ordene om det nye tempel en realitet. *For han talte om sitt legemes tempel*, sier evangelisten. I Jesus Kristus er Guds nådesnærver en realitet, han er en «nådestol» ved troen. Hebreerbrevet taler om hele den gammeltestamentlige gudsdyrkelse som en skygge av de kommende goder (10,1), og oppfyllelsen i Kristus uttrykkes med disse ord fra salm. 40: «Offer og gave ville du ikke ha, men et legeme laget du for meg» (10,5). Han talte om sitt legemes tempel, og evangelisten tilføyer at etter hans oppstandelse trodde disiplene Jesu ord og *Skriften*. Det er Jesus som tar det første bort og innsetter det annet (10,9). Dette er bare ett eksempel på at løftene i GT oppfylles i Kristus, ikke alltid bokstavelig-realistisk, men typologisk-realt. Og i analogi med dette skal løftene i GT forståes. Slik var det apostlene forsto saken. De taler ikke om Israel og *landet*, men om Israel og *Kristus*. Israel vil for øvrig bli like hjemløst, likegyldig hvor godt de kan få det i Palestina, hvis folket ikke finner veien til sin Messias som det engang har sveket, da folkets representanter ropte: «Vi har ingen annen konge enn keiseren.» Som Jasper sier i den ovenfor siterte artikkel: «Christologisches Denken erweist sich auch stets als die Grenze des Gespräches zwischen Israel und Kirche.»

Når Det nye testamente taler om løftene til fedrene, taler det *alltid* om velsignelsen i Kristus. Skulle ikke dette ha noe avgjørende å si om fortolkningen av GT? Iallfall er det ikke så lett vint at man bare kan legge NTB-nyhetene og GT oppå hverandre og så konstatere kongruens. Det er *naivt-realistisk*, for ikke å si *naivt-materialistisk!*